

Norma językowa

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Norma językowa

Źródło: Pxhere, domena publiczna.

Zdarzyło ci się kiedyś powiedzieć na pożegnanie do nauczyciela: „Na razie, do jutra” albo przywitać koleżankę słowami „Witam panią serdecznie”? Zapewne nie. Wyrażenia te, choć przecież poprawne gramatycznie, w opisanych sytuacjach wzbudziłyby w najlepszym przypadku zdziwienie i rozbawienie. Dlaczego tak się dzieje? Dlaczego sama poprawność nie wystarcza, by osiągnąć cele zamierzone np. w powitaniu i pożegnaniu, ale też we wszystkich innych komunikatach – prośbach, przeprosinach, oznajmieniach?

Twoje cele

- Poznasz pojęcie normy językowej.
- Wskażesz, odwołując się do przykładów, różnicę między normą wzorcową a normą użytkową.
- Przyporzędujesz zdania do odpowiednich norm językowych.
- Ustalisz, kto i w jaki sposób decyduje o poprawności różnych form językowych.

Przeczytaj

Czym są normy?

By zrozumieć sposób funkcjonowania normy językowej, warto zastanowić się najpierw nad sensem szerszego pojęcia „normy społeczne”. Wyobraź sobie proste codzienne sytuacje. Gdy na przystanek, na którym stoisz, podjeżdża tramwaj, wiesz (choć wcale się wtedy nad tym nie zastanawiasz!), że należy poczekać, aż podróżni wysiądą, a dopiero potem wsiąść. Gdy wchodzisz do gabinetu lekarskiego, wiesz, że wypada powiedzieć lekarzowi „dzień dobry”. Słowa „należy” i „wypada” z poprzednich zdań informują właśnie o istnieniu norm społecznych, czyli niepisanych zasad regulujących relacje między ludźmi należącymi do danej kultury. Normy te przyswajamy w czasie dorastania, poprzez edukację, słuchając pouczeń rodziców i opiekunów oraz obserwując, jak inni ludzie wykonują dane czynności (np. witają się, przechodzą przez ulicę, zachowują się w teatrze). Bardzo rzadko bywają one spisywane – funkcjonują dzięki powtarzaniu i przekazywaniu z pokolenia na pokolenie. Pozostają niewidoczne tak długo, jak działają – zaczynamy się nad nimi zastanawiać dopiero wtedy, gdy nas zawodzą, co zdarza się szczególnie w kontakcie z przedstawicielami innych kultur, którzy uznają inne normy. Bez istnienia norm i ich przestrzegania trudno wyobrazić sobie życie społeczne. Osoba łamiąca dane normy (np. rozmawiająca przez telefon na widowni teatralnej w trakcie przedstawienia czy próbująca kupić bilet, wymijając ludzi stojących w kolejce) szybko spotka się z upomnieniem lub wykluczeniem z danej grupy.

Norma wzorcowa i norma użytkowa

Norma językowa jest jedną z norm społecznych – określa dopuszczalne, akceptowane przez daną grupę sposoby używania języka, umożliwiające skuteczne porozumiewanie się bez narażenia na śmieszność czy potępienie. Określa ona, które sposoby używania języka są w danej sytuacji poprawne, stosowne, uprzejme. Kto jednak rozstrzyga o tym, jak należy, a jak nie wolno używać języka w mowie i w piśmie?

By odpowiedzieć na to pytanie, trzeba rozróżnić dwa obszary normy językowej. Pierwszy to **norma użytkowa** (nazywana także zwyczajową), a drugi – **norma wzorcowa** (inaczej: **skodyfikowana**). Norma użytkowa obejmuje sposoby wypowiedania się aprobowane w danym czasie przez określoną grupę. Norma ta nie ma postaci spisanej – istnieje dzięki temu, że jest stosowana w codziennej komunikacji. Norma wzorcowa to z kolei zasady używania języka ujęte w odpowiedniej literaturze naukowej – w słownikach, podręcznikach gramatyki i poradnikach językowych. O tym, czy dane słowo lub konstrukcja jest odpowiednie, pomaga użytkownikowi zdecydować tzw. poczucie językowe, wypracowane dzięki używaniu języka na co dzień w różnych sytuacjach. W dobie dominacji komunikacji internetowej poczucie to bywa jednak często zaburzone, ponieważ w internecie formy

wzorcowe są wypierane przez formy użytkowe. Aktualne wątpliwości językowe rozstrzyga Rada Języka Polskiego, powołana w 1996 roku w celu upowszechniania wiedzy o języku polskim, rozstrzygania wątpliwości w kwestii poprawności językowej oraz analizowania i opiniowania pojawiających się nowych konstrukcji językowych.

Norma użytkowa i norma wzorcowa częściowo się pokrywają, jednak nie wszystko, co jest uznawane za pożądane przez autorytety językoznawcze, bywa stosowane przez zwykłych użytkowników języka, i na odwrót – nie wszystkie powszechnie akceptowane sposoby mówienia i pisania uzyskują aprobatę znawców. Na przykład często spotykane wyrażenie „w oparciu o” przez użytkowników języka jest uważane za poprawne, jednak językoznawcy zalecają używanie zamiast niego zwrotów: „na podstawie”, „oparty na”. Zjawisko akceptowania przez użytkowników, ale odrzucenia jakichś form przez autorytety dotyczy szczególnie **gwar środowiskowych**, np. **slangu** młodzieżowego, a także zapożyczeń. Przyczyna tego rozdzwięku jest prosta: język zmienia się nieustannie, znacznie szybciej, niż zdołają to odnotować badacze piszący słowniki i podręczniki. Nie wszystkie nowinki pojawiające się w normie użytkowej okazują się trwałe – a to jeden z warunków włączenia danego zjawiska przez znawców do normy wzorcowej.

Norma reguluje użytkowanie języka na wszystkich poziomach:

Poziomy normy językowej z przykładami.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Po co przestrzegać norm językowych?

Być może zastanawiasz się nad sensem przestrzegania często skomplikowanych norm językowych. Czy nasze wypowiedzi – zarówno te ustne, jak i pisemne – koniecznie muszą je spełniać? Czy nie wystarczy mówić i pisać tak, by inni nas rozumieli i byśmy osiągnęli zamierzone cele? Taki dylemat jest pozorny – jesteśmy rozumiani i osiągamy zamierzone cele właśnie dlatego, że przestrzegamy norm językowych – często w sposób nieświadomy, odruchowy. Trafność własnej intuicji językowej warto sprawdzać, ponieważ niekiedy ona zawodzi (nie wszystko, co mieści się w normie użytkowej, jest zgodne z normą wzorcową), a naruszenie normy może narazić nas na nieprzyjemne konsekwencje.

Za kilka lat rozpoczniesz karierę zawodową. Być może staniesz przed koniecznością wysyłania listów i e-maili do współpracowników czy klientów. Jeżeli nie będziesz przestrzegać norm poprawności (ortograficznej, interpunkcyjnej, fleksyjnej, składniowej itd.), odbiorca korespondencji może uznać cię za osobę niewykształconą i niekompetentną. Podobna prawidłowość rządzi komunikacją mówioną. Jeśli podczas spotkań służbowych, przyjęć, konferencji nie będziesz przestrzegać norm poprawności, a także norm grzeczności – zwracać się do różnych osób stosownie do ich rangi i stopnia waszej

zażyłości – możesz zostać uznany/uznana za osobę źle wychowaną, pozbawioną klasy i obycia.

Normy językowe są ważne również w życiu prywatnym. Bliscy na ogół są gotowi wybaczyć nam więcej uchybień niż obcy, ale nie przestrzegając norm językowych (szczególnie norm grzeczności), możesz urazić lub zranić przyjaciela bądź członka rodziny.

Słowa mają moc sprawczą – służą nie tylko do osiągnięcia codziennych celów, ale też budują nasz wizerunek (sposób, w jaki postrzegają nas inni ludzie) i relacje z otoczeniem. Dlatego tak ważne jest używanie języka w sposób świadomy i odpowiedzialny.

Słownik

błąd językowy

środek językowy niemieszczący się ani w normie wzorcowej, ani w normie użytkowej, naruszający ustalone przez znawców reguły poprawnej polszczyzny, np. błąd fonetyczny - wymowa „włanczać” zamiast poprawnej „włączać” lub błąd fleksyjny „wziąć” zamiast poprawnej odmiany „wziąć”

gwara środowiskowa

inaczej slang; odmiana języka potocznego używana przez członków określonej grupy społecznej. Gwara środowiskowa pełni funkcję identyfikacyjną – jej opanowanie jest znakiem przynależności do danej grupy. Wyróżniające daną gwarę środowiskową słownictwo umożliwia szybką komunikację między członkami grupy. Popularne odmiany gwary środowiskowej to gwara młodzieżowa, gwary zawodowe (np. lekarska, prawnicza)

kodyfikacja

zebranie i utrwalenie przepisów lub zasad tak, by stanowiły jednolitą całość (np. kodyfikacja ortografii, kodyfikacja praw własności)

slang

zob. gwara środowiskowa

Film edukacyjny

Polecenie 1

Wysłuchaj wykładu profesor Katarzyny Kłosińskiej, dotyczącego wpływu społeczeństwa na kształtowanie się norm językowych. Wyjaśnij, w jakim sensie społeczeństwo decyduje o tym, co jest poprawne, a co nie.

Trwa wczytywanie danych..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1AoVVOBI>

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem *Wpływ społeczeństwa na kształtowanie się norm językowych*.

Polecenie 2

Wyjaśnij, jaką rolę w kształtowaniu normy językowej odgrywają językoznawcy.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Przeredaguj podane zdania zgodne z normą użytkową tak, by odpowiadały wymogom normy wzorcowej.

Ćwiczenie 6

Wyjaśnij, na czym polega problem językowy w opisanych poniżej sytuacjach, używając terminów: norma użytkowa, norma wzorcowca, komunikacja oficjalna, komunikacja nieoficjalna.

Ćwiczenie 7

O tym, co jest poprawne, a co nie, w pewnym stopniu decyduje społeczeństwo. Wyjaśnij, dlaczego w takim razie formy „wziąć”, „włanczać” są niepoprawne, choć używane przez niektórych użytkowników języka.

Ćwiczenie 8

Wyobraź sobie świat, w którym nie istnieją żadne skodyfikowane normy językowe – słowniki, podręczniki gramatyki i poradniki językowe, a językoznawcy nie zabierają głosu w kwestii poprawności czy dopuszczalności danego elementu języka. Opisz trzy negatywne dla przebiegu komunikacji międzyludzkiej skutki takiego stanu rzeczy.

Praca domowa

Przypomnij sobie sytuację, gdy ty lub ktoś w twoim otoczeniu naruszył normę językową. Wyjaśnij, na czym polegało naruszenie, używając nowo poznanych terminów.

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Norma językowa

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Cele kształcenia – wymagania ogólne

II. Kształcenie językowe.

1. Pogłębianie funkcjonalnej wiedzy z zakresu nauki o języku.

4. Świadome wykorzystanie działań językowych w formowaniu odpowiedzialności za własne zachowania językowe.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

3) rozpoznaje i ocenia modę językową we współczesnym języku;

7) rozpoznaje słownictwo o charakterze wartościującym; odróżnia słownictwo neutralne od słownictwa o zabarwieniu emocjonalnym, oficjalne od potocznego.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

5) posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej;

IV. Samokształcenie.

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

11. korzysta z zasobów multimedialnych, np. z: bibliotek, słowników on-line, wydawnictw

e-book, autorskich stron internetowych; dokonuje wyboru źródeł internetowych, uwzględniając kryterium poprawności rzeczowej oraz krytycznie ocenia ich zawartość;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśnia pojęcie normy językowej, z rozróżnieniem normy użytkowej i wzorcowej,
- przeredagowuje wypowiedzi zgodne z normą użytkową tak, by odpowiadały normie wzorcowej,
- stosuje specjalistyczne słownictwo do opisanie problemu językowego,
- przyporządkuje zdania do odpowiednich norm językowych,
- ustala, kto i w jaki sposób decyduje o poprawności różnych form językowych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- metoda 635.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.

Później nauczyciel umieszcza na tablicy kilka przygotowanych wcześniej zdań; powinny być wśród nich zdania poprawne z punktu widzenia każdego rodzaju normy językowej, poprawne tylko z punktu widzenia normy użytkowej, ale już nie normy wzorcowej (np. z użyciem form *w oparciu o*, *dedykowany*, *odnośnie* itp.), a także zdania zawierające błąd językowy (np. *za wyjątkiem*, *włanczać*, *wziąć*). Prosi uczniów, by zdecydowali, czy zdania są poprawne, czy nie.

Nauczyciel zadaje pytania: skąd wiadomo, czy jakieś formy językowe są poprawne? Kto o tym decyduje? Uczniowie odpowiadają, opierając się na własnym doświadczeniu językowym.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel wprowadza pojęcia normy użytkowej i wzorcowej. Następnie uczniowie przystępują do **pracy z multimediami**. Nauczyciel odtwarza wykład profesora Katarzyny Kłosińskiej zamieszczony w sekcji „Film edukacyjny”. Po jego obejrzeniu uczniowie dzielą się spostrzeżeniami, odnosząc się do swojego doświadczenia językowego. Później nauczyciel prosi, by uczniowie zastanowili się nad odpowiedzią na pytania: w jakim sensie społeczeństwo decyduje o tym, co w języku jest poprawne, a co nie? na czym polega rola językoznawców?
2. W drugiej części tej fazy lekcji uczniowie rozwiązują wskazane przez nauczyciela ćwiczenia z sekcji „Sprawdź się”. Warto zwrócić uwagę na ćw. 3-6, które wymagają wykorzystania wiadomości zdobytych podczas lekcji oraz odwołania się do własnego doświadczenia językowego. Prowadzący decyduje, czy uczniowie pracują indywidualnie, czy w parach. Po upływie wyznaczonego czasu wskazane osoby prezentują propozycje odpowiedzi, a nauczyciel weryfikuje ich poprawność.
3. Prowadzący prosi, by uczniowie podzielili się na 6-osobowe zespoły. Każdy członek zespołu powinien w ciągu 5 minut zanotować na kartce przykłady 3 form językowych, które są niepoprawne. Następnie podaje kartkę dalej, innej osobie z grupy, aby zapisała swoje 3 pomysły. Zadanie kończy się, kiedy kartka wraca do właściciela. Później zespoły porównują wyniki swojej pracy, a na tablicy pojawiają się formy, które powtarzały się najczęściej. Uczniowie oceniają, czy przywołane błędne wyrazy lub wyrażenia są niepoprawne z punktu widzenia normy wzorcowej czy użytkowej.

Faza podsumowująca:

1. Podsumowaniem lekcji może być praca nad poleceniem: Wyobraź sobie świat, w którym nie istnieją żadne skodyfikowane normy językowe – słowniki, podręczniki gramatyki i poradniki językowe, a językoznawcy nie zabierają głosu w kwestii poprawności czy dopuszczalności danego elementu języka. Opisz trzy negatywne dla przebiegu komunikacji międzyludzkiej skutki takiego stanu rzeczy.
2. Nauczyciel omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów, udzielając im tym samym informacji zwrotnej.

Praca domowa:

1. Przypomnij sobie sytuację, gdy ty lub ktoś w twoim otoczeniu naruszył normę językową. Wyjaśnij, na czym polegało naruszenie, używając nowo poznanych terminów.

Materiały pomocnicze:

- *Słownik poprawnej polszczyzny*, red. W. Doroszewski, Warszawa 2016.
- *Polszczyzna na co dzień*, red. M. Bańko, Warszawa 2006.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedialny „Film edukacyjny” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.